

2017-02-16
S2017/01014/FS**Socialdepartementet**Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag om stärkt stöd till barn som anhöriga

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att under perioden 2017–2020 stärka stödet till barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller där våld förekommer i enlighet med regeringens samlade strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (skr. 2015/16:86), den s.k. ANDT-strategin. Arbetet ska ske i samverkan med Folkhälsomyndigheten. Socialstyrelsen ska också inhämta kunskap och information samt i lämpliga delar samråda med andra relevanta myndigheter och aktörer.

Socialstyrelsen ska senast den 1 juni 2017 presentera en genomförandeplan för perioden 2017–2020. Genomförandeplanen ska omfatta

- planerade aktiviteter och vilket resultat som förväntas liksom hur aktiviteterna kopplar till ANDT-strategins mål och insatsområden,
- hur samverkan och samråd ska ske med relevanta aktörer,
- hur de planerade aktiviteterna förväntas bidra till regeringens jämställdhets- och jämlikhetsmål samt till säkerställandet av barnets rättigheter.

Socialstyrelsen får för uppdragets genomförande använda 3 800 000 kronor under 2017. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 9, anslaget 6:2 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel, anslagsposten 9 Övriga åtgärder. Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet. Rekvisitionen ska ske senast den 1 december 2017. Medel som inte har utnyttjats ska återbetalas till Kammarkollegiet senast den 30 mars 2018. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning över

använda medel lämnas till Kammarkollegiet. Rekvisition, återbetalning och redovisning ska hänvisa till det diarienummer som detta beslut har.

Uppdraget ska årligen avrapporteras till Folkhälsomyndigheten som en del av Socialstyrelsens verksamhetsredovisning inom ramen för ANDT-strategin i enlighet med Folkhälsomyndighetens anvisningar. Även slutrapportering av uppdraget ska ske i samband med Folkhälsomyndighetens samlade uppföljning av ANDT-strategin (dnr S2016/01028/FST).

Bakgrund

Trygga och goda uppväxtvillkor är ett av folkhälsopolitikens målområden. Valfungerande hälsofrämjande, förebyggande samt vårdande och stödjande insatser i ett tidigt skede kan förväntas ge positiva effekter på barns framtida hälsa och välbefinnande. Av relevans är även regeringens barnrättspolitiska mål att barn ska ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Insatser av god kvalitet behöver inkludera stöd i föräldraskapet och liksom stöd utifrån barnets samt hela familjens behov. Även det ofödda barnet behöver skyddas från skador till följd av exponering för alkohol och opioider under fosterlivet. De barn som föds med skador till följd av sådan exponering behöver få adekvat stöd utifrån sina behov under sin uppväxt.

I februari 2016 beslutade regeringen om En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020 (skr. 2015/16:86). I strategin lyfter regeringen fram att en bärande del i genomförandet av strategin är att skydda barn och unga från skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopningspreparat och tobak (ANDT). Denna ambition bör därför integreras i samtliga relevanta delar av strategiarbetet. Det handlar både om att skydda barn och unga från eget bruk och att skydda barn och unga från skadliga effekter orsakade av andras bruk. Under senare år har barn som anhöriga uppmärksammats allt mer både när det gäller missbruk, psykisk ohälsa eller när det förekommer våld i familjen. Inte minst har det nationella utvecklingsarbetet som Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting genomfört under perioden 2011–2015 (dnr S2011/06353/FST) inneburit att dessa barn uppmärksammas allt mer. Även kunskapen har utvecklats både om konsekvenserna av att växa upp i en familj där föräldrar eller vårdnadshavare av olika skäl brustit i sin omvårdningsförmåga och om metoder och arbetssätt som kan stärka stödet till dessa barn och unga. I avrapporteringen av detta nationella utvecklingsarbete

lyfter både Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten fram behovet av fortsatt kunskapsutveckling på området och framför allt vikten av att omsätta befintlig kunskap i praktisk verksamhet.

Det finns en stark koppling mellan missbruks- och beroendeproblematik och annan psykisk ohälsa. I regleringsbrevet för 2017 har Folkhälsomyndigheten tilldelats 10 miljoner kronor för att bygga upp och samordna arbetet med styrning med kunskap på området psykisk hälsa på nationell nivå, med beaktande av närliggande områden bland annat alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksområdet (ANDT) samt kost och fysisk aktivitet och ytterligare 35 miljoner kronor för att stödja kunskapsutveckling inom området psykisk hälsa på regional och lokal nivå. Medlen ger Folkhälsomyndigheten möjlighet att utforma insatser som utgår från ett helhetsperspektiv, exempelvis rörande förebyggande arbete riktat till barn i familjer där det förekommer missbruk, psykisk ohälsa, våld. etc. Den 17 december 2015 beslutade regeringen tillsätta en nationell samordnare med uppgift att stödja det arbete som utförs av myndigheter, kommuner, landsting, och organisationer inom området psykisk hälsa samt verka för att arbetet samordnas på nationell nivå. Syftet är att skapa förutsättningar för ett långsiktigt och strategiskt arbete, med ett gemensamt ansvarstagande inom ordinarie strukturer. Målet är att främja psykisk hälsa, motverka psykisk ohälsa, förstärka tidiga insatser till kvinnor och män, flickor och pojkar som drabbas av psykisk ohälsa och förbättra vården och omsorgen för personer med omfattande behov av insatser.

Närmare om uppdraget

Uppdragets mål

Regeringens ANDT-strategi för perioden 2016–2020 ger fortsatt prioritet till arbetet med att uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgssvikt med koppling till alkohol eller narkotika, inklusive förekomst av våld, utifrån deras förutsättningar och behov. Följande mål i ANDT-strategin är särskilt relevanta för uppdraget:

- Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska,

- Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska,
- Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet,
- Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.

För att uppnå strategins mål bedömer regeringen att det krävs ett fortsatt långsiktigt arbete under strategiperioden. Den kunskap som genererades inom ramen för det nationella utvecklingsarbete som Socialstyrelsen genomfört under perioden 2011–2015 bör ligga till grund för de fortsatta insatserna. Under 2016–2020 bör inriktningen vara att stödja kommuner, landsting och andra relevanta aktörer att omsätta denna kunskap i praktiskt arbete.

Stöd till barn och deras föräldrar bidrar till folkhälsopolitikens målområde om trygga och goda uppväxtvillkor

Risk- och skyddsfaktorer under de första levnadsåren och även under fosterlivet har stor betydelse för den fysiska och psykiska hälsan också i ett livsperspektiv. För att uppnå regeringens övergripande mål om att minska de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation behöver det hälsofrämjande arbetet utvecklas generellt så att t.ex. frågor om alkohol, droger och tobak kan tas upp med alla blivande föräldrar inom mödra- och barnhälsovården och möjliggöra riktade insatser för de riskgrupper där de generella insatserna behöver kompletteras.

Missbruk förs över mellan generationer. Risken för att vårdas för eget missbruk är fyra till sju gånger högre för barn med en förälder som sjukhusvårdats till följd av beroendediagnos. Även barn som växer upp med psykisk ohälsa i familjen och barn vars förälder avlider är riskgrupper i detta avseende enligt registerstudier. Föräldrarnas hälsa, välbefinnande och föräldraskap är av grundläggande betydelse för barns anknytning, hälsa och utveckling. Riskfaktorer i familjen behöver uppmärksammas och minska, var i vården eller socialtjänsten de än identifieras.

Stöd till barn och föräldrar behöver vara en naturlig del inom ett flertal verksamheter. Att uppmärksamma och erbjuda stöd till föräldrar och barn där det finns svårigheter till följd av missbruk, psykisk ohälsa eller våld är inte ett arbete som kan göras vid sidan av annat utvecklingsarbete, utan behöver ingå som en naturlig del i satsningar och utvecklingsarbete som genomförs inom andra närliggande områden. I arbetet behöver även barnets rättigheter, t.ex. vad gäller rätten till delaktighet och information, särskilt beaktas. I november 2016 beslutade regeringen om en nationell strategi för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor 2017–2026 (skr. 2016/17:10). En av strategins målsättningar är förbättrad upptäckt och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn. För att skapa ett brett förebyggande arbete i enlighet med ANDT-strategins mål behöver barn och föräldrar med svårigheter uppmärksammas inom t.ex. psykiatri, mödra- och barnhälsovården, missbruks- och beroendevården, den sociala barn och ungdomsvården, ungdomsmottagningar, elevhälsan och kvinnojourer. Målen behöver vara vägledande på nationell, regional och lokal nivå.

Uppdraget ska därför genomföras i samverkan med Folkhälsomyndigheten. Socialstyrelsen ska också inhämta kunskap och information samt i lämpliga delar samråda med andra relevanta myndigheter och aktörer som t.ex. Barnombudsmannen, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Nationell samordnare inom området psykisk hälsa och Nationell samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården, Statens skolverk, länsstyrelsernas ANDT-samordnare, Nationellt kompetenscentrum anhöriga och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Likaså med kommuner och landsting och deras representanter såsom Sveriges Kommuner och Landsting och den regionala stödstruktur som byggts upp regionalt. Det är professioner inom verksamheter, som bedrivs av kommuner och landsting eller av enskilda aktörer, som möter barnen och deras familjer och det är därför viktigt att deras kunskap och erfarenheter tas tillvara liksom att det nationella kunskapsstödet utformas utifrån huvudmännens behov och förutsättningar i enlighet med den modell som utvecklats för att styra med kunskap. I de delar av uppdraget där barn berörs direkt,

bör information tillgängliggöras på webbsidan ”Koll på soc” som vänder sig till barn och unga.

På regeringens vägnar

Gabriel Wikström

Elisabet Aldenberg

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen

Finansdepartementet/BA

Förvaltningsavdelningen/RK Ekonomi

Nationell samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården (S 2014:A)

Nationell samordnare inom området psykisk hälsa (S 2015:09)

Folkhälsomyndigheten

Kammarkollegiet

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Statens skolverk

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Sveriges Kommuner och Landsting